

Анотація. *Галацкова І. А. Сформованість суб'єктної позиції учнів як умова професійного самовизначення й особистісний результат освіти. Сформованість суб'єктної позиції учнів розглядається як значущий фактор професійного самовизначення, розкриваються умови становлення суб'єктної позиції через суб'єкт-суб'єктну взаємодію. На основі аналізу психологічної та педагогічної літератури визначається сутність суб'єктної позиції, критерії розвитку функції самореалізації. Грунтуючись на вікових особливостях учнів, виділено основні проблеми становлення суб'єктної позиції і запропоновано основні критерії та методики для діагностики її сформованості.*

Ключові слова: суб'єкт, позиція, суб'єктність, суб'єктна позиція, професійне самовизначення, самореалізація.

Summary. *Galacthckova I. A. Formation of the subject position of pupils as the condition of professional self-determination and personal result of education. The formation of a subject position of pupils is considered as a significant factor of professional self-determination, conditions of formation of a subject position through subject-subject interaction reveal. On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature the essence of a subject position, criteria of development of function of self-realization is defined. On the basis of age features of pupils выделяются the main problems of formation of a subject position also are offered the main criteria and techniques for diagnostics of its formation. Develop student individuality, creativity, and ensure that the formation of the active subject position in any activity is focused to prepare the student to a successful life in changing social conditions. This is particularly relevant in connection with the introduction of federal State educational standard of general education of the second generation.*

Keywords: subject, position, subjectivity, subject position, professional self-determination, self-realization.

УДК 378.147 : 658

Герасимова І. В., Герасимова Н. Є.

ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто організаційно-педагогічні умови формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів, окреслено чинники, що впливають на формування комунікативних умінь студентів – менеджерів готельно-туристичної індустрії в процесі їх професійної підготовки. Окреслено етапи формування комунікативних умінь студента.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, тендерне знання, тендерна ідентичність, комунікативні уміння, особистісний підхід.

Постановка проблеми. Постійне вдосконалення системи підготовки кадрів є невід'ємною частиною науково-технічного прогресу. Перехід на ринкову економіку, інтеграція у міжнародний освітній простір, процеси демократизації і гуманізації суспільного життя вимагають від вищої школи внесення істотних змін у зміст і структуру навчальних планів і програм. Це посилює увагу ВНЗ до питань добору і підготовки високопрофесійних кадрів. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти характеризуються переходом до інтенсивних форм навчання, пошуком внутрішніх ресурсів підвищення якості підготовки фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців ґрунтовно досліджувалися в працях вітчизняних учених А.М. Алексюка, В.М. Галузинського, С.У. Гончаренка, Р.С. Гуревича, М.Б. Євтуха, І.А. Зязюна, А.І. Кузьмінського, А.О. Лігоцького, Н.Г. Ничкало, П.І. Підкасистого, С.О. Сисоевої, Л.О. Хомич, Я.В. Цехмістера та ін. Особливе місце належить роботам українських учених з професійною підготовки майбутніх фахівців у контексті особистісно орієнтованої освіти (Г.О. Балл, І.Д. Бех, С.І. Подмазін, В.В. Рибалка).

Мета статті – вивчення особливостей комунікативної підготовки майбутніх менеджерів.

Виклад основного матеріалу. Передумовою входження України до єдиного європейського та світового освітнього простору є запровадження в систему вищої освіти вимог Болонської декларації, спрямованої на формування загальноєвропейської системи вищої освіти зі спільними фундаментальними принципами функціонування (В.С. Журавський, М.Ф. Степко). Серед її принципів – використання ECTS (Європейської кредитно-трансферної системи), що функціонує на інституційному, регіональному, національному та європейському рівнях. З 2004 року у вітчизняних ВНЗ розпочато використання кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Проте цей процес вимагає удосконалення і переосмислення.

Процес професійної підготовки фахівця-менеджера має бути спрямований на: розвиток здібностей до самопізнання й адекватного оцінювання можливостей і власних життєвих переваг; створення умов для формування знань, умінь і навичок, творчих якостей особистості, необхідних для самореалізації у трудовому і суспільному житті; формування світоглядних і етичних якостей особистості, які визначають критеріальну основу її вчинків і поведінки [1]. Формуючи особистісні й професійні якості фахівця-менеджера в процесі професійної підготовки, необхідно звертати увагу на трансформації індивідуально-особистісної сфери. Це обумовлено гуманістичною концепцією, що декларує визнання людини як вищої цінності, пріоритету її прав на вільний розвиток і повноцінну реалізацію здібностей та інтересів. Завданням вищої школи є допомога студентам у розвитку їхнього потенціалу, забезпечення оптимального з погляду особистісних і державних інтересів професійного й життєвого самовизначення особистості. Творче зростання є важливою лінією особистісного розвитку, зумовлено природними здібностями і сприятливим освітнім середовищем. Для цього потрібні фізичні (наявність матеріалів для творчості); соціально-емоційні (відчуття зовнішньої безпеки, знання); психологічні (відчуття внутрішньої безпеки, розкутості й свободи); інтелектуальні (розв'язання творчих завдань) умови. Важливою змістовою підсистемою комунікативних умінь є формування професійного спілкування майбутніх менеджерів, стимулювання їхнього прагнення до комунікативного самовдосконалення. Досягти цього можна шляхом посилення професійної спрямованості навчального процесу, наближення навчальних завдань до конкретних умов майбутньої професійної діяльності, налагодження комунікації.

За С. Ю. Головіним, комунікація – це поняття, споріднене з поняттям спілкування, але більш розширене. Це – зв'язок, у процесі якого відбувається обмін інформацією між системами в живій і неживій природі. Комунікативний акт аналізується й оцінюється за такими характеристиками: комунікатор – суб'єкт комунікації; комунікант – той, кому спрямоване повідомлення; повідомлення – передавання змісту; код – засоби передавання повідомлення; канал зв'язку; результат – те, що досягнуто комунікацією. Комунікація може послуговуватися й немовними засобами; серед них виділяються: оптико-кінетичні – жести, міміка, пантоміміка; паралінгвістичні – якість голосу, його діапазон, тональність; екстралінгвістичні – паузи, плач, сміх, темп мови; просторово-часові – розташування партнерів, часові затримки початку спілкування тощо.

Головін С.Ю. розглядає комунікацію як соціальний аспект взаємодії. Оскільки будь-яка індивідуальна дія реалізується в умовах прямих/непрямих відносин з іншими людьми, вона включає разом з фізичним і комунікативний аспект. Дії, свідомо орієнтовані на смислове сприйняття іншими людьми, називають комунікативними.

Розрізняють процес комунікації та її складові акти. Основні функції процесу комунікації полягають у досягненні соціальної спільності за умови збереження індивідуальності кожного її елемента. В окремих актах комунікації реалізуються управлінська, інформативна, емотивна і фатична функції. За співвідношенням функцій умовно виділяють повідомлення: спонукальні – переконання, навіювання, наказ,

прохання; інформативні – передавання реальних чи вигаданих відомостей; експресивні – збудження емоційного переживання; фатичні – встановлення і підтримка контакту. Комунікативні процеси й акти класифікують і на інших підставах. Вони розрізняються за: типом відносин між учасниками – комунікація міжособистісна, публічна, масова; засобами – комунікація мовна (письмова й усна), паралінгвістична (жести, міміка, мелодія), речовинно-знакова (продукти виробництва, образотворчого мистецтва та ін.).

В. І. Войтко комунікацію визначає як фундаментальну ознаку людської культури, яка полягає в інтенсивному спілкуванні людей на основі обміну різноманітною інформацією. Комунікація в тій чи тій формі супроводжує кожний акт життєдіяльності людини в суспільстві. Вона здійснюється на основі певних знакових систем, вироблених людською спільнотою й зафіксованих в індивідуальній і колективній пам'яті. Прикметною рисою комунікативних процесів є неперервне кількісне та якісне зростання в часі, зумовлене загальним прогресом людства, постійне розширення географічного й ідеологічного простору, підсилене стрімким розвитком технічних засобів збереження й переробки інформації в останні десятиріччя. Комунікація існує в усіх царинах людської життєдіяльності – від великих колективів до тих сфер особистісного життя, де вона здійснюється на основі так званої внутрішньої мови – інтеріоризованої та індивідуалізованої версії природної мови, якою спілкуються в людських групах. Сучасна наука досліджує її в контексті пов'язаних з нею явищ людської психіки (відчуття, сприймання, розуміння в зв'язку з комунікативною активністю людини). Значне місце в цих дослідженнях посідає психолінгвістика, що розглядає закономірності мовного висловлювання. Саме комунікація та комунікативні вміння забезпечують здійснення професійної та фахової діяльності.

До організаційно-педагогічних умов удосконалення формування комунікативних умінь відносяться вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, добору, систематизації, узагальнення та використання інформації, зокрема і навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується певної предметної галузі. Організаційно-педагогічні умови вдосконалення формування комунікативних умінь – це продукт творчих здібностей і професійно значущих якостей менеджера, що виявляється в таких аспектах: висока комунікативна культура; розуміння й вміння адекватно інтерпретувати тенденції розвитку комунікативних умінь; володіння основами аналітичної переробки інформації; вміння працювати з різною інформацією; знання особливостей інформаційних потоків у своїй сфері діяльності; ефективна робота з масовими інформаційними технологіями; вміння одержувати інформацію з різних джерел та подавати її в зрозумілому вигляді; навички використання технічних пристроїв; володіння навчально-методичною літературою; володіння засобами психолого-екологічного захисту від негативної інформації; вміння оцінювати якість інформації: її правдивість і важливість; вміння інтегрувати різнопредметну інформацію; вміння створювати власну інформацію.

Отже, організаційно-педагогічні умови вдосконалення комунікативних умінь менеджера включають: комплексний модульний підхід до навчання, перманентний розвиток освітніх потреб студентів, дотримання принципу усвідомленого навчання й суб'єкт-суб'єктних стосунків у системі „викладач-студент”, актуалізація творчого потенціалу студентів, застосування гендерного знання, що впливає на гендерну ідентичність особистості студента. Таким чином, організаційно-педагогічні умови вдосконалення комунікативних умінь менеджера – це формування системи ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок формування потреби в інформації; здійснення пошуку необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів; добору, оцінювання, збереження одержаної інформації; інтеграції, структуризації та створення

нової інформації, презентації її партнерам з урахуванням їхніх вікових особливостей; використання психолого-педагогічних ігор у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Формування особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця-менеджера неможливе без сприймання викладачем студента як унікальної особистості, цілісної та самобутньої. На цьому будується концепція особистісно орієнтованої освіти, сенс якої – у ствердженні сутнісного особистісного начала в людині. У працях О.В. Бондаревської, А.І. Кузьмінського, І.П. Підласого, В.В. Серікова, І.С. Якиманської розкрито сутність особистісного підходу в освіті, що полягає в: становленні людини, сприйманні себе як неповторної індивідуальності; необхідності розвитку особистості з урахуванням її можливостей і здібностей; створенні умов для повноцінного вияву й розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу; зміні наочного змісту, що відтепер є й змістом середовища становлення особистісного досвіду індивіда [2].

Зміст особистісно орієнтованого навчання включає такі аспекти: аксіологічний (введення студентів у світ цінностей); когнітивний (забезпечення знаннями про людину, культуру і т. п.); діяльнісно-творчий (формування й розвиток різноманітних способів діяльності); особистісний (пізнання себе, формування власної позиції).

Професійна освіта як чинник формування особистості, її різнобічного розвитку й самоствердження має бути спрямована на виховання людей, які поважають свободу особистості і здатні ефективно діяти в цивілізованому суспільстві. Концепція професійного розвитку в сучасній педагогіці передбачає зміни в змісті праці і розвиток особистості в процесі трудової діяльності. У людини з'являється прагнення до вдосконалення й варіативності виконуваних трудових операцій, до постановки й досягнення певної мети. Проблема впливу індивідуальних особливостей особистості майбутнього фахівця на ефективність його фахової підготовки є головною в усій системі професійної підготовки фахівця. Одним із багатьох питань цієї системи є комунікативна підготовка майбутніх фахівців і взаємозв'язок її з індивідуальними особливостями особистості. Тому постає потреба вивчення теоретичних і розробки практичних засад здійснення комунікативної підготовки майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії в межах загальної системи їхньої професійної підготовки. Науково обґрунтована система формування комунікативних умінь у процесі підготовки фахівців має спиратися на певну модель їх особистісних особливостей (якостей, властивостей, умінь, навичок, здібностей тощо), які входять до складу комунікативного потенціалу особистості і є базовими. Комунікативна підготовка фахівця проводиться протягом певного часу. Вона зазнає як позитивних (таких, що сприяють її поліпшенню та вдосконаленню), так і негативних (таких, що нівелюють попередні здобутки) впливів. Оптимізація комунікативної підготовки майбутніх менеджерів полягає в максимальному усуненні чинників негативної дії. У цьому вбачаємо резерв підвищення ефективності комунікативної підготовки майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії під час навчання у ВНЗ.

З огляду на усталене розмежування перцептивного, інтерактивного та комунікативного аспектів ділового спілкування окреслено чинники, що впливають на формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії в процесі їх професійної підготовки: на макрорівні – тенденції суспільної еволюції (демократизація суспільства загалом і сучасної освіти зокрема) та світові тенденції розвитку менеджменту як особливого типу діяльності; на мезорівні – організаційні (рівень урбанізації та розвитку інфраструктур, провідна фахова спрямованість ВНЗ, спосіб організації професійної підготовки) і соціальні (фаховий рівень викладацького складу, соціальний статус студентів, гендерний склад студентських груп) чинники; на макрорівні – ставлення студентів до умов ВНЗ та процесу навчання, наявність індивідуального досвіду у сфері ухвалення управлінських

рішень тощо. На нашу думку, основним чинником, що впливає на формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів, є спосіб організації навчального процесу.

Аналізуючи проблему вдосконалення підготовки менеджерів у системі вищої освіти, вчені дійшли висновку, що програма психолого-педагогічної організації навчального процесу повинна складатися з кількох етапів, які має пройти студент для формування комунікативних умінь: формування теоретичних знань; розроблення імітаційних моделей, в яких відображається специфіка майбутньої професійної діяльності; включення до навчального процесу модельних дій (тренінги, ігри, тести); залучення студентів до ситуацій реального прийняття управлінських рішень; забезпечення рефлексивного усвідомлення студентами набутих навичок, тобто, розуміння технологій використання методів прийняття рішень; формування індивідуального стилю в спілкуванні [3].

Розробка і залучення до навчального процесу імітаційних моделей, в яких відбивається специфіка майбутньої професійної діяльності, є основним та відповідальним кроком у процесі навчання управлінню. Під поняттям «імітаційні моделі» ми маємо на увазі ігри та тренінги, тобто, методи, спрямовані на активізацію навчання. Відомо, що найбільшу користь приносять ті методи, за допомогою яких студенти засвоюють навчальний матеріал, мають стимул до самостійних активних дій, досягають успіху, мотивуючи свою поведінку. Після застосування тренінгових практик важливо дати студенту можливість використати набуті знання й навички для розвитку комунікативних умінь у реальному житті. Це може відбуватися у формі навчальної чи виробничої практики наприкінці кожного курсу, у формах різноманітних (наукових, видавничих, спортивних) товариств, днів самоврядування, перебування на різноманітних внутрішньогрупових посадах (староста групи, староста курсу тощо).

Тренінг є досить специфічним методом навчання, що дає змогу майбутнім фахівцям розвинути свої комунікативні вміння, які є важливими чинниками впливу на професійне спілкування й побудову ефективної взаємодії. Аналіз наукової літератури з проблем використання групових форм психологічної роботи як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників дає підстави стверджувати, що тренінгові форми взаємодії: дають змогу моделювати систему соціальних взаємовідносин і взаємозв'язків; полегшують процеси саморозкриття, пізнання й дослідження власних проблем і проблем інших; допомагають побачити реакцію інших учасників тренінгу на свою поведінку; дають можливість взаємообміну життєвим і професійним досвідом; позитивно впливають на мотивацію особистості. Студенту тренінг дає можливість: розвитку спеціальних професійних знань і навичок; отримання інформації, яка допоможе майбутньому менеджеру орієнтуватися в організації та її зовнішньому середовищі; удосконалення моделей міжособистісної взаємодії [4].

На основі здобутих знань і умінь відбувається процес рефлексії, тобто усвідомлення студентом своїх можливостей та здатність здійснювати ймовірні перетворення в предметному світі та самому собі. Вважаємо, що процедура рефлексії у формуванні в майбутніх менеджерів комунікативних умінь має такий вигляд: студент-менеджер виконує функції відповідно до методів, спрямованих на активізацію навчання, чи під час навчальної або виробничої практики; застосовуючи ті чи інші методи прийняття рішень, у студента виникають труднощі та неприйняття деяких із них, а також уміле використання й сприйняття інших; процедура рефлексії починається з виходу із діяльності; на цьому етапі відбувається осмислення та здійснюється аналіз методів формування комунікативних умінь; після переосмислення здійснюється установка певної норми комунікативних умінь та усвідомлення власного стилю спілкування; рефлексія закінчується діяльністю, яка вже підпорядковується чітко визначеному стилю професійного спілкування.

Найбільш перспективними організаційно-педагогічними формами підготовки у сучасних умовах менеджерів готельно-туристичної індустрії поряд із традиційними (лекціями, семінарами тощо) є такі, що базуються на активних методах навчання, які сприяють формуванню стійких стереотипів комунікативних умінь студента. Серед методів, спрямованих на активізацію навчання, особлива роль належить діловим іграм, які допомагають ілюструвати, збагачувати теоретичний матеріал і ефективніше закріплювати його розуміння через практичні дії студента. Ділові ігри під час занять сприяють формуванню в студентів стійких стереотипів виконання професійних функцій. Вони формують професійні риси фахівців, є своєрідним полігоном, на якому менеджери можуть відпрацьовувати професійні навички в умовах, наближених до реальних. Аналіз помилок знижує імовірність їх повторення в реальній діяльності.

Комунікативні вміння менеджера тісно пов'язані з основними професійними вміннями (аналітичними, конструктивними, прогностичними, проєктивними, організаторськими), що забезпечують його готовність до професійної діяльності в сучасних умовах.

Ефективність професійної діяльності менеджера залежить від сформованого комунікативного стилю, який потребує вдосконалення. Комунікативний стиль особистості по-різному впливає на партнерів у спілкуванні. Розрізняють три комунікативні стилі: синергічний, нонсинергічний, антисинергічний. Синергічний стиль – найприйнятніший стиль спілкування в професійній діяльності менеджера, що відповідає характерові співробітництва, співдружності. Нонсинергічний стиль характеризується тим, що особистість не може або не хоче сприяти успіхові спільної справи. Людина з цим стилем спілкування займає позицію відстороненого спостерігача, здебільшого не виявляє ініціативи, не демонструє співучасті та співпереживання в процесі взаємодії. Антисинергічний стиль виражається в активних деструктивних формах поведінки особистості у взаємодії з партнерами. Така особистість перешкоджає процесу і результатам спільної діяльності тим, що зазвичай демонстративно протиставляє себе більшості: або конфліктує сама, або провокує конфлікти.

Зрозуміло, що для менеджера, який прагне досягти високих результатів у професійній діяльності, доцільним у спілкуванні є синергічний комунікативний стиль, у якому менеджер: дотримується норм суб'єктивних взаємин; поводить себе так, щоб партнери відчували підтримку й схвалення, співучасті і співпереживання, увагу до себе; підтримує вільний обмін ідеями й оцінками, висловлює власну думку і з повагою ставиться до позицій партнерів; критикує конструктивно й доброзичливо; стимулює й мотивує ініціативу, схвалює самостійність і прагнення до нового, оцінює ідеї та пропозиції, а не особистісні риси й форму висловлювання партнера; інтереси спільної справи ставить вище особистих інтересів; демонструє високий рівень комунікативної толерантності, поважає індивідуальність партнера, проявляє терпимість до таких форм поведінки, що не схвалюються чи не приймаються; дотримується норм партнерської етики; зауваження на адресу партнера, оцінка напрацьованого здійснюється коректно, без образ; намагається позбутися своєї некомунікабельності (менеджер може мати негативні якості характеру, звички, що не сприймаються оточенням, схильність до безпідставних змін настрою, афектів та ін., проте професійна діяльність зобов'язує його або пом'якшувати ці якості, або позбавлятися їх); позитивно сприймає й широко радіє успіхам партнерів у спілкуванні й спільним досягненням; здатний працювати в команді, не протиставляти себе групі. З огляду на зазначене маємо підстави стверджувати, що комунікативні вміння можна розглядати як вид професійних умінь менеджера, які забезпечують реалізацію компонентів професійного спілкування.

Висновки. Значна роль у формуванні комунікативних умінь менеджерів готельно-туристичної індустрії належить системі професійної освіти. Комунікативні вміння є умовою ефективної професійної реалізації майбутнього фахівця.

У навчальному процесі ВНЗ, засвоюючи зміст освіти й розвиваючись як особистість, студент повинен уміти висловлювати оцінювальні судження, вступати в дискусії й суперечки, вести діалог із людьми різного рівня професійної підготовки й статусу, відстоювати власну думку, шукати компроміси, враховувати інтереси інших людей. Крім того, в процесі навчання у ВНЗ майбутній менеджер набуває навичок загальноприйнятої гендерної культури спілкування. У навчанні комунікативні вміння можуть реалізуватися, якщо: 1) викладачі стимулюють і підтримують ініціативу студентів; 2) у студентів формується впевненість у власних силах, утверджується віра в спроможність самостійно розв'язувати навчальні завдання; 3) всіляко підтримується прагнення студентів до самостійного визначення мети, завдань і засобів навчальної діяльності; 4) засуджується конформізм, стереотипність мислення та орієнтація на думку більшості; 5) заохочується обстоювання власної думки; 6) культивується апеляція до позитивних емоцій студентів, їхньої уяви, креативності; 7) застосовуються інтерактивні та проблемні методи навчання, що оптимізують пошук ефективних рішень; 8) здійснюються евристичні «відкриття»; 9) проводиться дослідницька діяльність студентів спільно з викладачем; 10) дотримується гендерна рівність у навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел

1. Вачков И. В. Психология тренинговой работы: содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы : учеб. пос. для студ. высш. учебн. завед., обучающихся по направлению и спец. психологии / И. В. Вачков. – М. : Эксмо, 2007. – 414 с.
2. Виноградський М. Д. Менеджмент в організації : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. зі спец. „Менеджмент організацій” усіх форм навч. / Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. – [3-тє. вид., випр.]. – К. : Кондор, 2004. – 596 с.
3. Кузьмінський А. І. Гуманізація навчально-виховного процесу в закладах освіти (організаційно-управлінський аспект) / А. І. Кузьмінський. – Черкаси, 1992. – 30 с.
4. Кузьмінський А. І. Методологічні і теоретичні основи нових технологій навчання / А. І. Кузьмінський // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : Вид-во ЧДУ, 2001. – Вип. 23. – С. 73 – 77.

Одержано редакцією 6.04.2014

Прийнято до публікації 12.04.2014

Аннотація. Герасимова І. В., Герасимова Н. Є. *Підготовка менеджерів в системі вищого образования. В статті розглянуті організаційно-педагогічні умови формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів, обзначені фактори, впливаючі на формування комунікативних умінь студентів – менеджерів гостинично-туристическої індустрії в процесі їх професійної підготовки. Визначені етапи формування комунікативних умінь студента.*

Ключевые слова: *організаційно-педагогічні умови, гендерні знання, гендерна ідентичність, комунікативні уміння, особистісний підхід.*

Summary. *Gerasymova I.V., Gerasimova N.E. Training managers in the system of higher education. The organizational-pedagogical terms of forming of communicative abilities of would-be managers are examined in the article, factors which influence on forming the communicative abilities of students – managers at hotel-tourist industry in the process of their professional preparation are outlined. Outlined stages which are to be passed by a student for forming of communicative abilities. communication skills can be seen as a kind of professional skills of the Manager to ensure the implementation of components of professional communication. Future Manager should be able to express opinions in order to enter into discussions and disputes, conducting a dialogue with people of different levels of professional training and status, assert their own opinion, seek compromises, take into account the interests of other people. In addition, in the course of study at the University's future Manager acquires skills accepted gender culture of communication.*

Key words: *organizational and pedagogical conditions, gender knowledge, gender identity, communicative skills, personal approach.*